

А. Р. Хромчанка

УДК 808.2

Кафедра стылістыкі і літаратурнага рэдагавання,
Інстытут журналістыкі, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск, Беларусь

ВЫЙШАЎ ПЕРШЫ Ё БЕЛАРУСІ «ДАВЕДНІК ПА ЛІТАРАТУРНАЙ ПРАЎЦЫ»

У рэцэнзіі праведзены агляд і аналіз метадалагічных падыходаў да літаратурнай праўкі, выкладзеных у «Даведніку па літаратурнай праўцы» (2017) П. Жаўняровіча.

Ключавыя словы: даведнік, рэдагаванне, літаратурная праўка, норма, варыянтнасьць, выдавецтва, рэдакцыя.

Узор цытавання: Хромчанка А. Р. Выйшаў першы ў Беларусі «Даведнік па літаратурнай праўцы» // Софія. 2017. № 2, ч. 2. С. 105–107.

A. Khromchanka

Department of Stylistics and Literary Editing, Institute of Journalism,
Belarussian State University, Belarus.

THE FIRST «HANDBOOK ON LITERARY EDITING» WAS PUBLISHED IN BELARUS

The author conducts review and analysis of the methodological approaches to literary editing outlined in P. Zhauniarovich's «Handbook on Literary Editing» (2017).

Keywords: Handbook, editing, literary editing, norm, variance, publishing house, editorial staff.

For citation: Khromchanka, A. (2017). The first «Handbook on Literary Editing» was published in Belarus. *Sophia*, 2(2), 105–107 (in Belarus.).

Аўтар:

Альбіна Рышардаўна Хромчанка – кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры стылістыкі і літаратурнага рэдагавання Інстытута журналістыкі БДУ.
albinakhr@tut.by

Author:

Albina Khromchanka – PhD in Philology, Associate Professor of the Department of Stylist and Literary Editing, BSU.

Жаўняровіч, П. П. Даведнік па літаратурнай праўцы: арфаграфічны, пунктуацыйны, лексічны, марфалагічны, сінтаксічны, тэхнічны ўзроўні / Пятро Жаўняровіч; пад рэд., [уступнае слова] Віктара Іўчанкава. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2017. – 447 с.

Беларускае рэдагаванне без фундаментальных метадалагічных і тэарэтычных даследаванняў, а таксама ўніверсальных практычных дапаможнікаў у галіне моўна-стыліскай праўкі тэксту дзясяткі гадоў заставалася «стыхійнай» дысцыплінай. Кожная рэдакцыя і выдавецтва ў пэўным сэнсе выпрацоўвала ўласныя нормы рэдактарскай апрацоўкі тэксту, вядома ж, кіруючыся ў асноўным замацаванымі ў акадэмічных слоўніках. Аднак

апошнія дзесяцігоддзі грамадска-культурнага жыцця краіны сталіся міжчас-сем актыўнага функцыянавання моўных варыянтаў, а таксама суіснавання розных арфаграфічных сістэм. Навуковыя артыкулы і невялікія дапаможнікі ў той ці іншай сферы рэдактарскай дзейнасці не маглі ў поўнай меры забяспечыць адзінага комплекснага падыходу да працы з тэкстам на ўсіх узроўнях мовы, а таксама ў плане яго тэхнічнага афармлення. У гэтым сэнсе своечасовым і неабходным з'яўляецца выданне «Даведніка па літаратурнай праўцы» Пятра Жаўняровіча, ажыццёленае выдавецтвам «Адукацыя і выхаванне» ў 2017 г.

Гэтая праца – вынік дваццацігадовых назіранняў аўтара над ужываннем слова ў беларускіх тэкстах рознай жанравай скіраванасці. Багацце ілюстрацыйнага матэрыялу, скарыстанага ў даведніку, вялікая колькасць персаналій (каля 600), узоры тэкстаў усіх стыляў мовы ад канца XIX да пачатку XXI ст. сведчаць пра кар-

патлівую даследчыцкую працу аўтара, пра выверанасць моўных нормаў. Прыкметна, што ўзоры моўна-стылёвых правак маюць не кадыфікацыйны характар, а рэкамендацыйны. Творчы падыход П. Жаўняровіча да аналізу тэксту, глыбокае адчуванне ім беларускага слова ва ўсіх яго семантычных адценнях і граматычных формах робіць гэтае выданне насамрэч адмысловым і нацыянальна адметным.

У прыватнасці, аналіз назоўнікаў II скланення ў месным склоне адзіночнага ліку з цвёрдай асновай асвятляецца з гледжання аб'ектыўнага функцыянавання варыянтных марфалагічных формаў у сучасным беларускім маўленні. Поруч з асноўнай граматычнай нормай, зафіксаванай у акадэмічных граматыках, аўтар адзначае, што «ў асабовых назоўніках з цвёрдай асновай пашыраецца канчатак -у, які некаторыя навукоўцы лічаць варыянтным канчатак -е», і як рэдактар прапаноўвае аддаваць перавагу канчатак -у або замяняць форму меснага склону на канструкцыю з прыназоўнікам пра: пра Ніла Сымонавіча Гілевіча...

Выкарыстанне дзеепрыметнікаў незалежнага стану прошлага часу і залежнага стану цяперашняга часу ў сучасных тэкстах розных стыляў – досыць частая стылістычная памылка. Рэдактарскія прапановы П. Жаўняровіча ў плане замены неўласцівых для беларускай мовы формаў дзеепрыметнікаў надзвычай разнастайныя і багата ілюстраваныя прыкладамі з мастацкіх і публіцыстычных тэкстаў.

Праўкі на арфаграфічным узроўні тлумачацца ў адпаведнасці з «Правіламі беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008), аднак у некаторых правапісных момантах аўтарскія тлумачэнні выразна скіроўваюць увагу на спрэчныя пытанні, выкліканыя суіснаваннем у мове варыянтных формаў, як, напрыклад, правапіс прыстаўкі *са-*. Адзначаецца,

што названая прыстаўка ўжываецца «ў запазычаннях і кальках (пераважна з рускай мовы): *саіскальнік, сакурснік, садружнасць...састаў... і інш.*», што дае падставы згадваць уласныя лексічныя адзінкі і формы слоў, якія ўжываюцца ў сучасным маўленні: *саіскальнік – суіскальнік – спаборнік, састаў – склад, сасватаць – высватаць* і інш.

Паводле тыпалогіі выданняў, «Даведнік па літаратурнай праўцы» П. Жаўняровіча цалкам адпавядае ўсім крытэрыям даведачнай літаратуры. Па-першае, тэматычнае размяшчэнне матэрыялу дазваляе хутка і лёгка атрымаць патрэбную інфармацыю. Па-другое, даведачныя артыкулы (параграфы) маюць скразную нумарацыю і аднатыповую структуру: назва пытання, тлумачэнне, ілюстрацыі, узоры памылак і іх праўка. Паводле паўнаты інфармацыі, гэты даведнік уключае практычна ўсе найбольш цяжкія выпадкі выкарыстання слова на арфаграфічным, пунктуацыйным, лексічным, марфалагічным і сінтаксічным узроўнях, а таксама тэхнічную праўку. Апошняя асабліва карысная не толькі для работнікаў выдавецтваў і рэдакцый, але і для кожнага стваральніка тэксту, паколькі дапамагае значна зменшыць час на пошукі агульнапрынятых нормаў афармлення скарачэнняў, лічбаў і знакаў, заўваг і інш. Лёгка доступ да інфармацыі ў даведніку забяспечваецца і аўтарскім маўленнем, у якім агульнаўжывальная лексіка пераважае над тэрміналагічнай, што дазваляе карыстацца даведнікам як спецыялістам (рэдактарам і карэктарам, настаўнікам беларускай мовы), так і беларускамоўным аўтарам (пісьменнікам і журналістам), і кожнаму беларусу, зацікаўленаму ў якасці свайго маўлення.

Варта адзначыць, што навуковым рэдактарам «Даведніка...» з'яўляецца знаны ў Беларусі лінгвіст, адзін з распрацоўшчыкаў новай рэдакцыі «Правілаў беларускай арфаграфіі і пунктуацыі», доктар філалагічных навук, прафесар Віктар Іўчанкаў, які напісаў і ўступнае слова. Гэта яшчэ раз пацвярджае навуковую і практычную каштоўнасць выдання.

«Даведнік па літаратурнай праўцы» П. Жаўняровіча – першая фундаментальная праца, у якой на падставе тэкстаў канца ХХ – пачатку ХХІ ст. апісаны рэдактарскія метады апрацоўкі беларускамоўных тэкстаў. Выданне не толькі заклала падмурак нацыянальнай школы рэдагавання, але і сталася творчым імпульсам для далейшых даследаванняў у гэтай галіне.